

ОБСТАНОВКА ТА СЛІДОВА КАРТИНА УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА ЯК ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Слободянюк Б.К.,
здобувач

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті розглядаються обстановка та слідова картина умисного знищення або пошкодження чужого майна як структурні елементи криміналістичної характеристики. Встановлено, що причинами недостатнього рівня встановлення винуватців є проблеми, з якими стикаються правоохоронці з позиції обстановки та слідів досліджуваних злочинів. Дано їх характеристику та здійснено систематизацію.

Ключові слова: умисне знищення або пошкодження чужого майна, криміналістична характеристика, злочин, слідчий, обстановка злочину, слідова картина злочину.

Слободянюк Б.К. / ОБСТАНОВКА И СЛЕДОВАЯ КАРТИНА УМЫШЛЕННОГО УНИЧТОЖЕНИЯ ИЛИ ПОВРЕЖДЕНИЯ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА КАК ЭЛЕМЕНТЫ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ / Восточноєвропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина

В статье рассматриваются обстановка и следовая картина умышленного уничтожения или повреждения чужого имущества как структурные элементы криминалистической характеристики. Установлено, что причинами недостаточного уровня установления виновников являются проблемы, с которыми сталкиваются правоохранители с позиции обстановки и следов исследуемых преступлений. Дана их характеристика и осуществлена систематизация.

Ключевые слова: умышленное уничтожение или повреждение чужого имущества, криминалистическая характеристика, преступление, следователь, обстановка преступления, следовая картина преступления.

Slobodyanuk B.K. / SITUATION AND TRACKS DELIBERATE DESTRUCTION OR DAMAGE OF PROPERTY AS ELEMENTS OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS / East European national university named after Lesya Ukrainka, Ukraine

This article discusses the situation and trace pattern intentional destruction or damage to another's property as structural elements of criminological characteristics. Found that causes insufficient installation perpetrators problems faced by law enforcement officers from the perspective of the situation and traces of crimes investigated. Given their characteristics and made systematization.

The analysis studied investigative practices by criminal proceedings possible to determine the typical shortcomings on the organization investigate this type of crime. The main reasons for this situation is the fact that the detection and investigation of these crimes belong to the category of the most complex and requires a comprehensive and systematic participation of all concerned in the investigation services. These deficiencies are also associated with insufficient attention to the investigation of the exploration and use of certain trace and physical evidence discovered at the scene. The author concluded that underestimation investigating all the evidence in totality leads to the view that the protocols is not adequately reflected the overall situation of the scene, especially on the state and the relative position of the various items that constitute it.

Key words: intentional destruction or damage to another's property, criminological characteristics, crime, investigator, crime situation, trace the crimes.

Конституція України гарантує права і свободи людини та громадянина, захист їх життя, здоров'я і власності від злочинних посягань, у тому числі вчинених загально-небезпечним способом.

В умовах сьогодення спеціально організовані і підготовлені дії зі знищення або пошкодження чужого майна стали досить поширеним засобом психологічного впливу і нанесення шкоди з метою вимагання, порушення нормального режиму роботи господарських об'єктів з метою усунення конкурентів, отримання необґрунтованого страхового відшкодування. З огляду на це, на перший план виходить дослідження окремих елементів криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 194 КК України, які є основою для побудови систем типових версій, що використовуються при вирішенні конкретних слідчих завдань, висуненні робочих версій.

Проблеми, пов'язані з окремими аспектами криміналістичної характеристики злочинів розглядалися в працях вітчизняних вчених-криміналістів: Ю. П. Алєніна, В. П. Бахіна, Т. В. Варфоломєєвої, І. Ф. Герасимова, В. А. Журавля, С. І. Зернова, Г. Г. Зуйкова, Ю. В. Іванова, А. В. Іщенко, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, С. П. Мітричева, І. Ф. Пантелєєва, І. О. Попова, В. Ф. Ханіна, В. Ю. Шепітька та ін.

Метою статті є дослідження окремих елементів криміналістичної характеристики обстановки та слідової картини умисного знищення або пошкодження чужого майна, які в криміналістичній літературі усе ще залишаються недостатньо дослідженими.

Незважаючи на невелику питому вагу злочинів, передбачених ст. 194 КК України, вони є найбільш небезпечною

причиною виникнення пожеж, вибухів, інших тяжких наслідків, оскільки являють собою умисні дії, спрямовані на їх виникнення. Далеко не кожен такий злочин розкривається. Значна кількість таких кримінально протиправних дій пов'язані із вчиненням інших кримінальних правопорушень (розкрадань, вбивств), коли підпал чи вибух виступають засобом приховування іншого кримінального правопорушення. Зазвичай це пов'язано з випадками вимагання та шантажу осіб, які займаються приватним бізнесом, а також з виключенням можливої конкуренції на ринку. Мотивом в даному випадку, як правило, виступає особиста неприязнь, помста, конкуренція, а також хуліганські спонукання.

Обстановка злочину є одним із основних елементів криміналістичної характеристики злочинів, оскільки вона суттєво впливає на поведінку злочинця та вибір ним об'єкту, способу, засобів злочину. Говорячи про місце обстановки злочину в системі криміналістичної характеристики злочинів, слід відзначити методологічний принцип взаємної детермінації обстановки та інших елементів криміналістичної характеристики злочинів [1, с. 191].

При дослідженні обстановки злочину слідчим має ставитися та вирішуватися система загальних та окремих завдань, успішна реалізація яких має привести до досягнення основної мети пізнання обстановки злочину. Стосується це й злочинів, передбачених ст. 194 КК України.

На нашу думку, обстановка як елемент криміналістичної характеристики умисного знищення або пошкодження чужого майна, є поняттям збірним, яке включає в себе: час вчинення злочину; місце вчинення злочину; місце приховання слідів злочинної діяльності. Тому для криміналістичної характеристики вказаних злочинів важливого

значення набувають відомості про час, місце вчинення злочину та місце приховання слідів злочинної діяльності, які підлягають обов'язковому дослідженню, встановленню закономірних зв'язків між ними. Це дасть змогу правильно обгрунтувати версії, визначати напрями їх перевірки вже на початковому етапі розслідування.

В своїй сукупності сліди, що містяться в обстановці злочину складають слідову картину. Слідова картина, що міститься в обстановці злочину має пізнавальну природу та містить у собі інформацію у вигляді системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених слідів, які є носіями відомостей про розслідувану подію. Як зазначає М. В. Костенко, під слідовою картиною слід розуміти сукупність логічно взаємопов'язаних, матеріальних та ідеальних, слідів, що відображають як механізм злочину, так і дії його учасників [2, с. 11].

На практиці комплексний аналіз слідової картини, як правило, зводиться до дослідження окремих слідів у випадковій послідовності в залежності від того, в якій черговості вони помічаються слідчим, експертом або іншою уповноваженою особою. Однак, саме за допомогою системного аналізу слідової картини можна: визначити закономірність появи та обгрунтованість наявності певного сліду в обстановці злочину; визначити взаємозв'язок між обстановкою злочину та особою злочинця, способом злочину та об'єктом злочинного посягання; встановити детермінуючі фактори; ретроспективно відтворити модель події, що сталася у наявних умовах; визначити наявність негативних обставин. Встановити ознаки інсценування.

Типові сліди є надзвичайно важливим елементом криміналістичної характеристики злочину, передбаченого ст. 194 КК України, адже, як слушно зазначається в юридичній літературі, фактично від якості роботи зі слідами залежить формування доказової бази. Іншими словами, досягнення мети повного, оперативного, всебічного та об'єктивного розслідування неефективне без детального, належного, кваліфікованого збирання, зберігання, дослідження і оцінки слідів кримінально протиправного діяння.

Типова слідова картина вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики – поняття збірне, що включає опис матеріальних, ідеальних слідів-відображень і ознак злочину на момент його виявлення.

Виходячи зі способу вчинення злочинів, передбачених ст. 194 КК України, до матеріальних слідів умисного знищення або пошкодження чужого майна відносяться: сліди підпалу, вибуху, затоплення, поміщення у воду дрого високовольтної лінії електропередач, застосування сильної отрути для отруєння домашніх тварин, забруднення парку, пляжу чи іншої місцевості небезпечними відходами, організація катастрофи тощо.

Типовими слідами умисного знищення або пошкодження чужого майна вважаються такі:

1) сліди людини, зокрема: ідеальні сліди (показання підозрюваного, свідків тощо); матеріальні сліди: сліди-відображення (зовнішності, шкіряного покриву, рук, ніг, навичок); сліди-речовини (частинки крові, волосся, нігтів, шкіри); сліди-виділення (потожирові, слина, запах);

2) сліди знарядь вчинення злочину, спеціально виготовлені та пристосовані знаряддя (наприклад, запалювальна суміш, вибуховий пристрій); випадкові предмети (каміння, металеві предмети, дошка, палиця та ін.).

У силу своєї матеріальної сутності місця пожежі та вибуху завжди пов'язані зі значними змінами оточуючого середовища, які залежать від характеру навколишньої обстановки до вибуху й під час вибуху, потужності вибухового пристрою, ліквідації наслідків вибуху та ряду інших обставин.

В. В. Колесніков визначає такі типові сліди підпалу: виявлення на місці події засобів підпалу (замаслені ганчірки, папір, солома, емності з-під легкозаймистої речовини); виявлення вогню відразу в декількох місцях (декілька осередків пожежі), але можуть бути й інші причини, наприклад,

аварійний стан електрообладнання; виявлення на місці пожежі слідів підготовчих дій, спрямованих на створення умов, які сприяли виникненню пожежі (заздалегідь відкриті вікна, висунуті шухляди столів, шаф, розміщення поблизу джерела запалення легкозаймистих предметів); виявлення на місці пожежі слідів підготовчих дій, спрямованих на ускладнення ліквідації пожежі (пошкодження пожежного інвентаря, системи водопостачання, закриття приміщень із засобами гасіння); одночасне виникнення пожежі в різних районах або повторні пожежі в одному районі; наявність відомостей про нелегальне проникнення на об'єкт сторонніх або матеріально відповідальних осіб; виникнення пожежі безпосередньо перед або під час ревізії; встановлення недостачі (або надлишків) на об'єкті; наявність даних про заздалегідь проведений вивіз, внос із приміщень цінних речей; факти погроз на адресу потерпілого [3, с. 41-42].

У таких випадках до об'єктів огляду місця події повинні бути віднесені: 1) територія, що прилягає до місця пожежі, і виявлені на ній сліди; 2) обгорілі та обвалені споруди, конструкції, незгорілі предмети й місця їхнього знаходження, залишки електропроводки, устаткування, речей, документи; 3) місце осередку пожежі; 4) обгорілі трупи, залишки згорілих трупів людей, що загинули та ін., об'єктів, наявних на них ушкодження; 5) попіл, сажа, шлаки й інші похідні сліди, що виникли при тлінні, горінні; засоби й знаряддя підпалу або їхні залишки (бікфордові шнури, змочене горючою речовиною ганчір'я, каністри з-під пального та ін.); 6) двері й запори або їхні залишки, пожежне сміття.

Сліди вибуху варто теж виділити в самостійну групу слідів. Виходячи з видів впливу вибуху на навколишнє середовище, сліди вибуху, які виявляються на місці події, В. В. Поліщук поділяє на три групи. Перша група слідів стосується залишків вибухового пристрою, які містять ознаки, характерні для його конструкції. До другої групи відносяться сліди вибуху, що відобразилися на навколишніх об'єктах (пробоїни, розриви, деформації, мікроструктурні зміни, нашарування мікрочастинок). Ці сліди як результат використання вибухового пристрою характеризуються на основі бризантного (подрібнювального), термічного, фугасного, акустичного, сейсмічного та світлового впливів. До третьої групи відноситься кіптява та залишки вибухової речовини у вигляді мікрочастинок, що не прореагували під час вибуху [4, с. 174].

До ідеальних слідів злочинів, передбачених ст. 194 КК України, відносяться факти, події та інформація, сприйняті у свідомості потерпілих і свідків. До даної групи слідів можна віднести відомості про спостереження ними самого факту вчинення дій зі знищення або пошкодження чужого майна, час і місце вчинення таких дій, про поширення вогню, про напрям і силу вітру під час пожежі, вибуху, про дії та поведінку інших осіб під час вчинення дій зі знищення або пошкодження майна, про осіб, що висловлювали погрози на адресу потерпілих та ін.

Дана система слідів, незважаючи на складність її декодування, адекватно відображає особливості процесів злочинної діяльності осіб, винних у вчиненні злочинів, передбачених ст. 194 КК України. Розуміння закономірних зв'язків між системою слідів і різними сторонами діяльності з підготовки та вчинення умисного знищення або пошкодження чужого майна дає можливість правильно визначити методичну схему розслідування вказаного кримінального правопорушення.

Проведений аналіз слідчої практики за вивченими кримінальними провадженнями дозволив визначити типові недоліки стосовно організації розслідування цього виду злочину. До основних причин такого становища можна віднести те, що розкриття і розслідування даних злочинів належить до категорії найбільш складних і вимагає комплексної і системної участі у розслідуванні всіх зацікавлених служб. Ці недоліки пов'язані також із недостатньою увагою слідчих до питань дослідження та використання окремих

слідів і речових доказів, виявлених на місці події. Недооцінка слідчими всіх доказів у їх сукупності призводить до того, що в протоколах огляду недостатньо повно відображається загальна обстановка місця події, особливо щодо стану та взаємного розташування різних предметів, що її складають.

Відтак, необхідно як під час збирання доказів ще на місці події, так і при подальшому їх дослідженні й використанні, враховувати взаємозв'язок різних слідів, за допомогою яких можна уявно відтворити подію того, що сталося.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесніков В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами : Дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. В. Колесніков. – Харків, 2004. – 180 с.
2. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / М. В. Костенко. – Харків, 2003. – 21 с.
3. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів : Дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. А. Динту. – Одеса, 2013. – 239 с.
4. Поліщук В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. В. Поліщук. – К., 2013. – 229 с.

УДК 343.137.9

ВПЛИВ СМЕРТІ ПОСТРАЖДАЛОГО НА ЮРИДИЧНУ ДОЛЮ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

Тітко І.А.,
к.ю.н., доцент

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розглядається проблематика, породжена таким юридичним фактом як смерть постраждалої особи в кримінальних провадженнях у формі приватного обвинувачення. Висловлюється авторська позиція стосовно існуючих складнощів доктринального розуміння та прикладного застосування закону. Пропонуються можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: смерть потерпілого, приватний інтерес, приватні начала, диспозитивність, публічність, захист інтересів.

Тітко І.А. / ВЛИЯНИЕ СМЕРТИ ПОСТРАДАВШЕГО НА ЮРИДИЧЕСКУЮ СУДЬБУ ПРОИЗВОДСТВА В ФОРМЕ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ / Полтавский юридический институт Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина

В статье рассматривается проблематика, возникающая в связи с таким юридическим фактом как смерть пострадавшего в уголовных производствах в форме частного обвинения. Высказывается авторская позиция касательно существующих на сегодня сложностей доктринального понимания и прикладного применения закона. Предлагаются возможные пути их преодоления.

Ключевые слова: смерть потерпевшего, частный интерес, частные начала, диспозитивность, публичность, защита интересов.

Titko I.A. / INFLUENCE DEATH OF THE VICTIM TO LEGAL FATE OF PRODUCTION IN THE FORM OF PRIVATE ACCUSATION / Poltava Law Institute of the Yaroslav the Wise National Law University, Ukraine

One of the factors giving rise to problems of providing private interests during the investigation and court examination in the processes in form of private accusation is the death of the victim.

Formulation of the question in this perspective is not new, as subjected to scientific comprehension in the days of Criminal Procedure Code of 1960. But in the article, this problem is considered from the standpoint of the provisions of the Criminal Procedure Code of 2012.

The article analyzes two different approaches regarding the impact of the death of the victim on the further development of criminal proceedings in form of private accusation. Besides, different versions of events, depending on exactly when the victim died are reviewed:

- before applying for a criminal offense against him and entering information in the Unified Register of pre-trial investigations;
- after entering the information in the Unified Register of pre-trial investigations, but until the court's final decision;
- during the pre-trial investigation or trial, after which the prosecutor refused to maintenance of public accusation;
- in the proceedings of private accusation vicarious form came after the rejection of the State Prosecutor of the prosecution and acceptance the burden of proof on the victims themselves.

The article contains an analysis of the current legislation of Ukraine. It expresses the author's position regarding features of the legal nature of production of private accusation. It turns out the effect of the features production of private accusation in the deliberations.

The article presents the author's vision relatively these issues. The author's position regarding the problems existing today expressed. Possible solutions were proposed.

Key words: death of the victim, private interest, private elements, optionality, publicity, protection of the interests.

Одним із чинників, що породжує проблематику забезпечення приватних інтересів на стадії слідства та судового розгляду саме в провадженнях у формі приватного обвинувачення, є смерть потерпілого, за заявою якого таке провадження розпочате. Відмітимо, що постановка питання у такому ракурсі сама по собі не є новою, оскільки піддавалась науковому осмисленню ще за часів КПК 1960 року [1]. Разом із тим, розгляд значеного не втратив своєї наукової актуальності й на сьогодні, оскільки, по-перше, серед науковців так і не сформувалось єдиної думки з цього приводу; по-друге, кардинальні зміни у парадигмі проваджень

приватного обвинувачення зобов'язують переосмислити усі раніше зроблені висновки; по-третє, аналіз судової практики вирішення даної ситуації за новим КПК України породжує багато питань щодо відповідності правозастосування положенням чинного законодавства.

Огляд наукових позицій дає підстави виділити принаймні два діаметрально-протилежних підходи (та деякі проміжні) стосовно впливу смерті потерпілого на подальшу долю кримінального провадження у формі приватного обвинувачення [2].

Наприклад, І. Я. Фойницький доводив, що смерть потерпілого є закінченням усіх особистих рахунків між